

HELMI KAJASTE

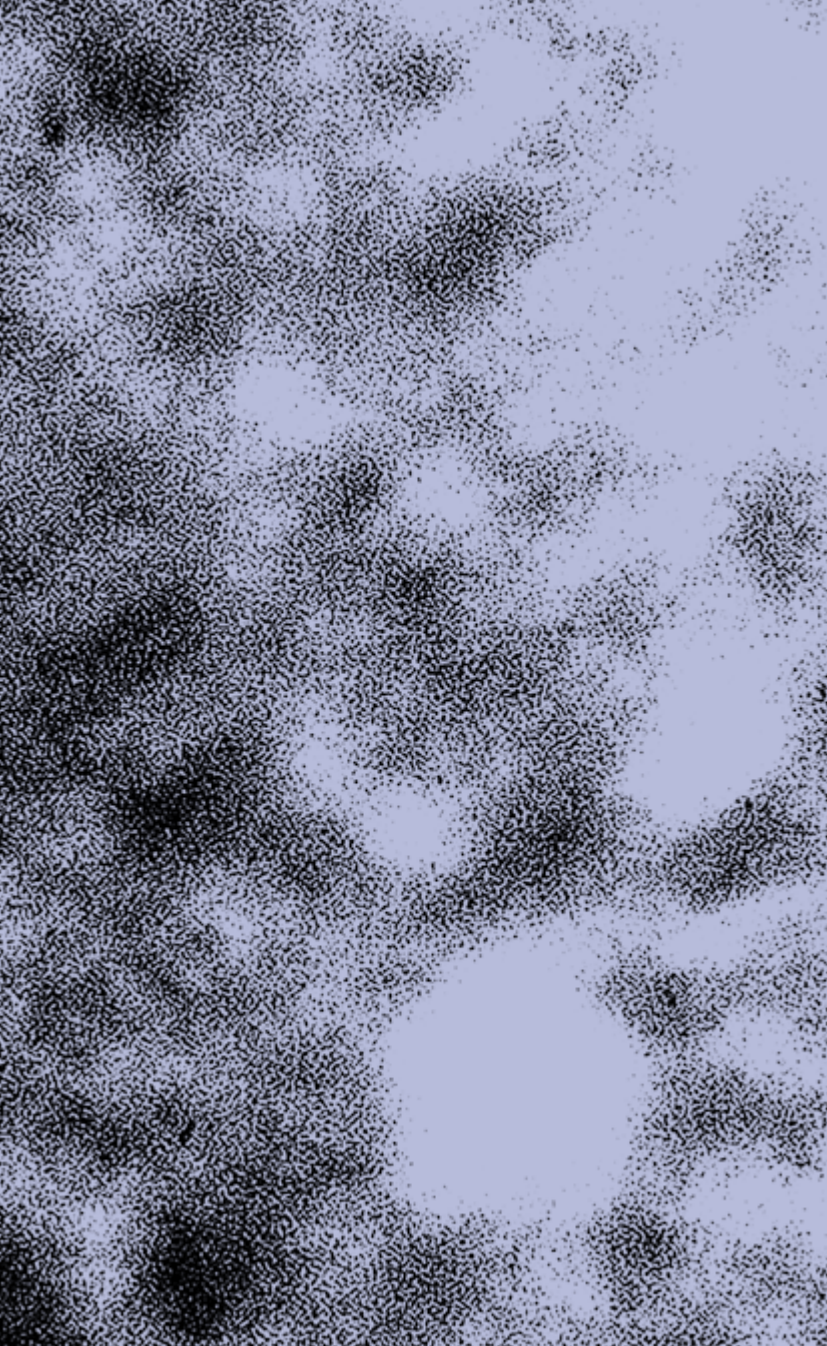
RAKENNA,

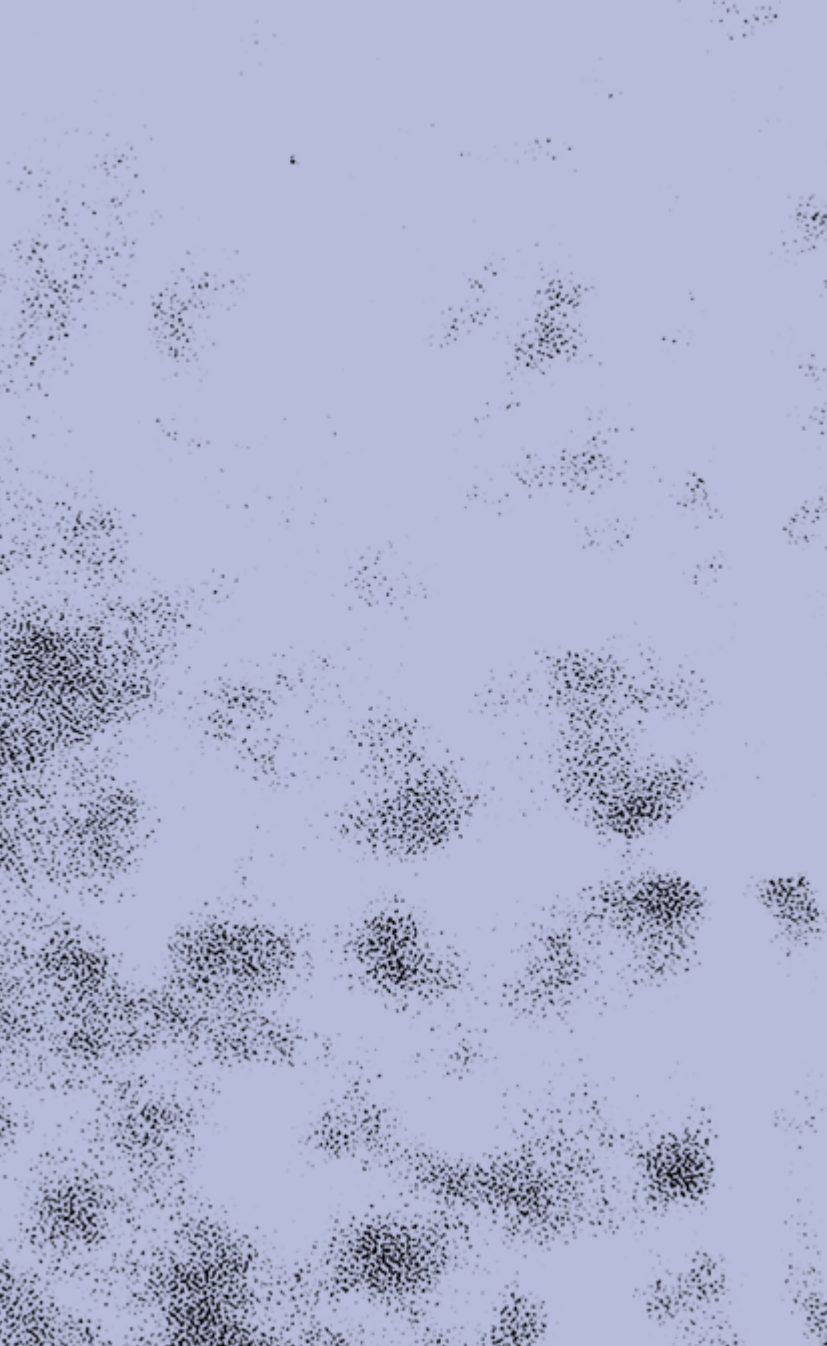
KÄRSI

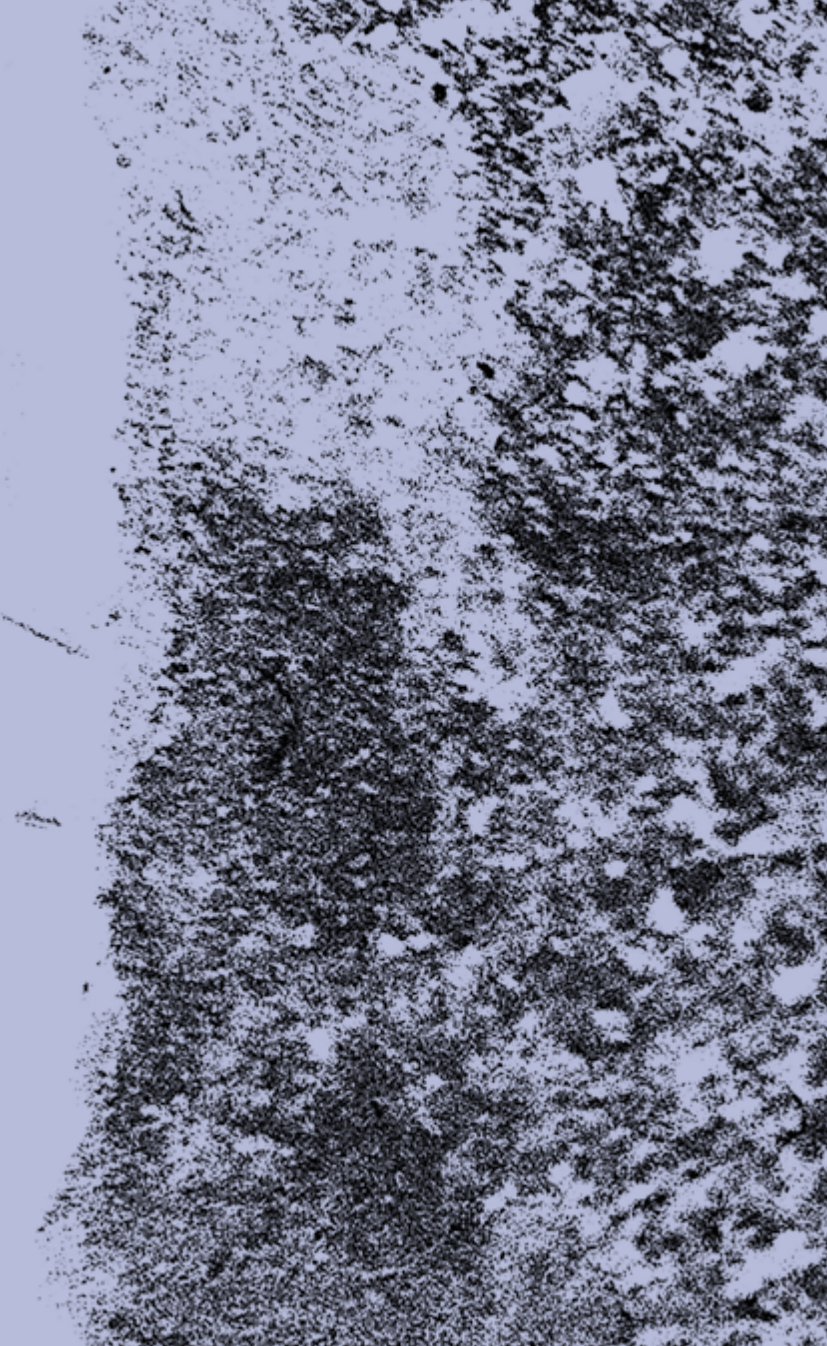
JA

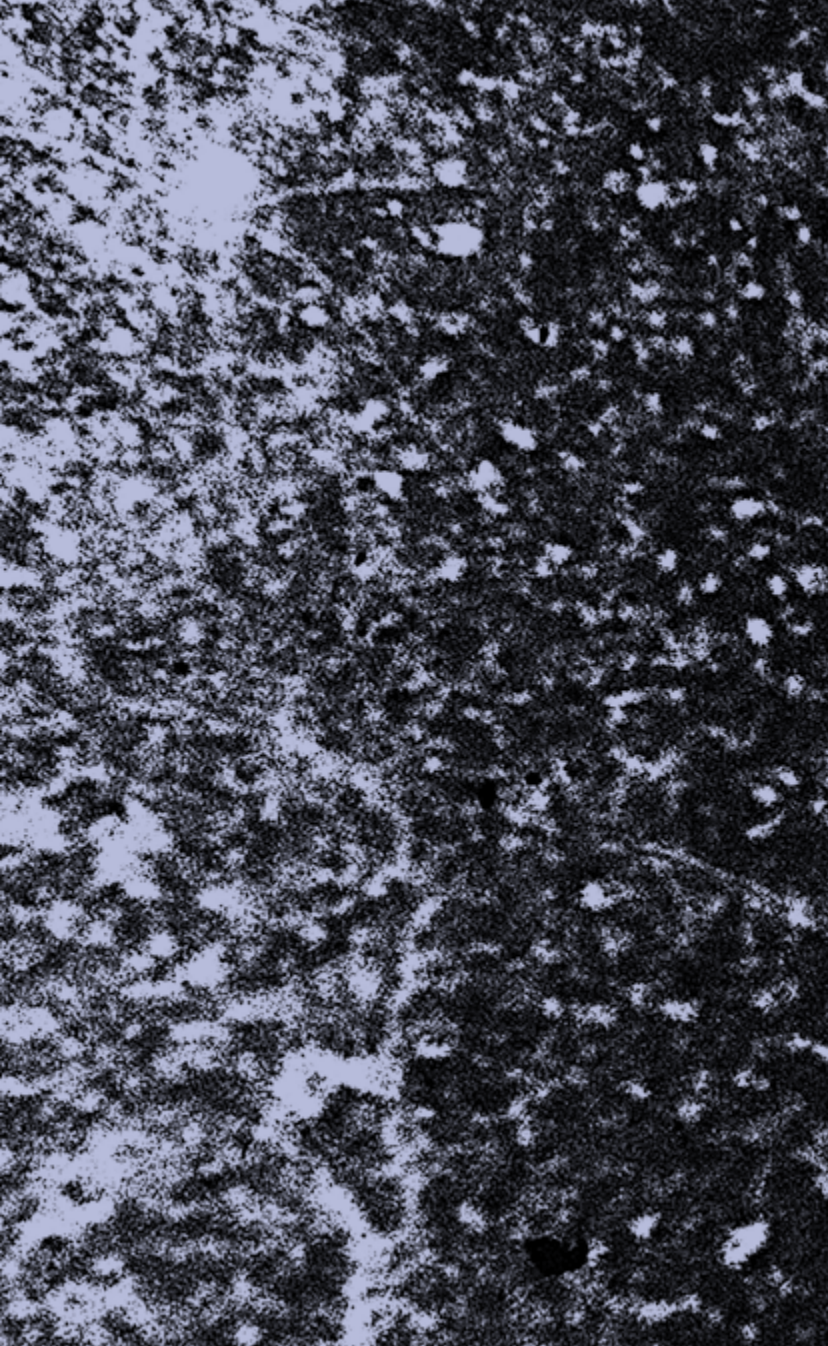
UNHOITA

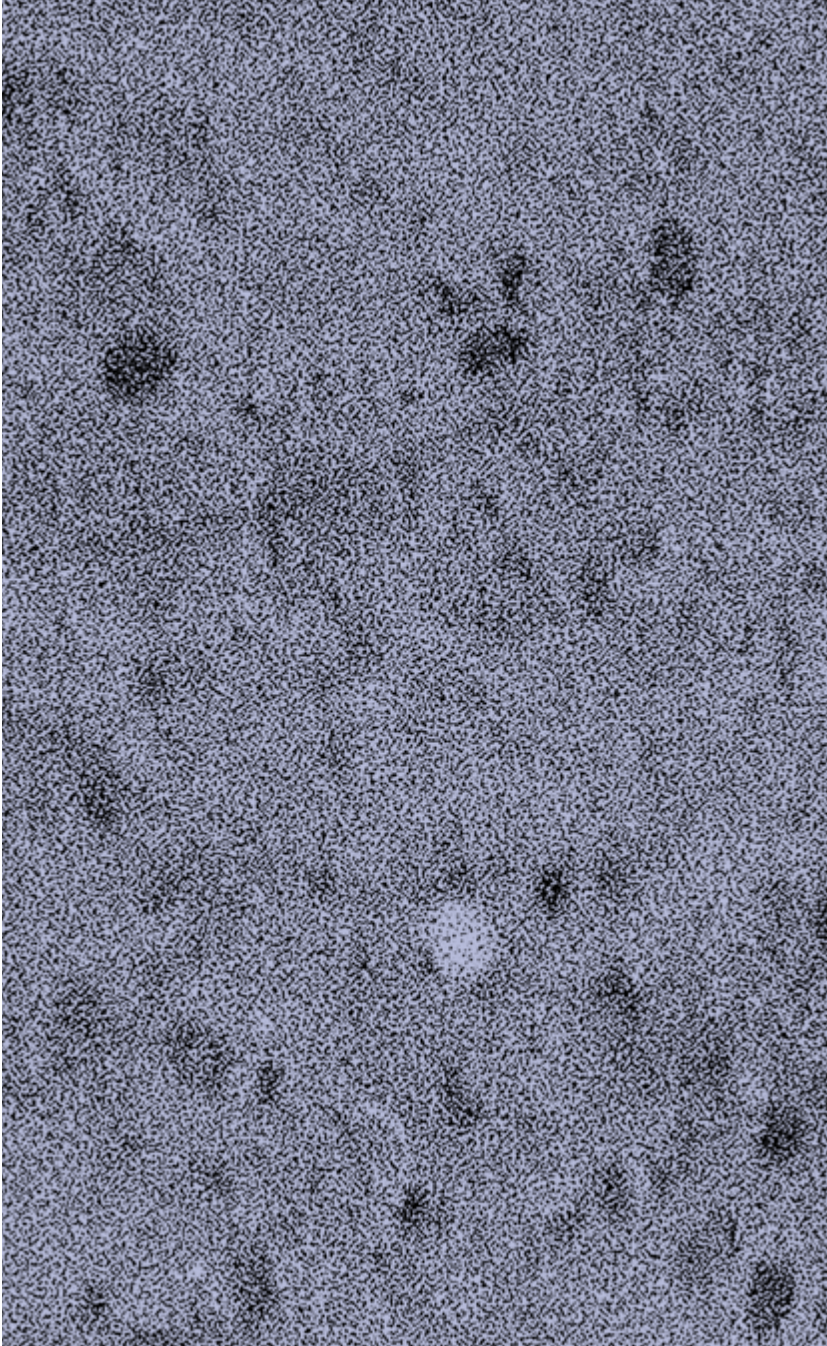
*KOSMOS

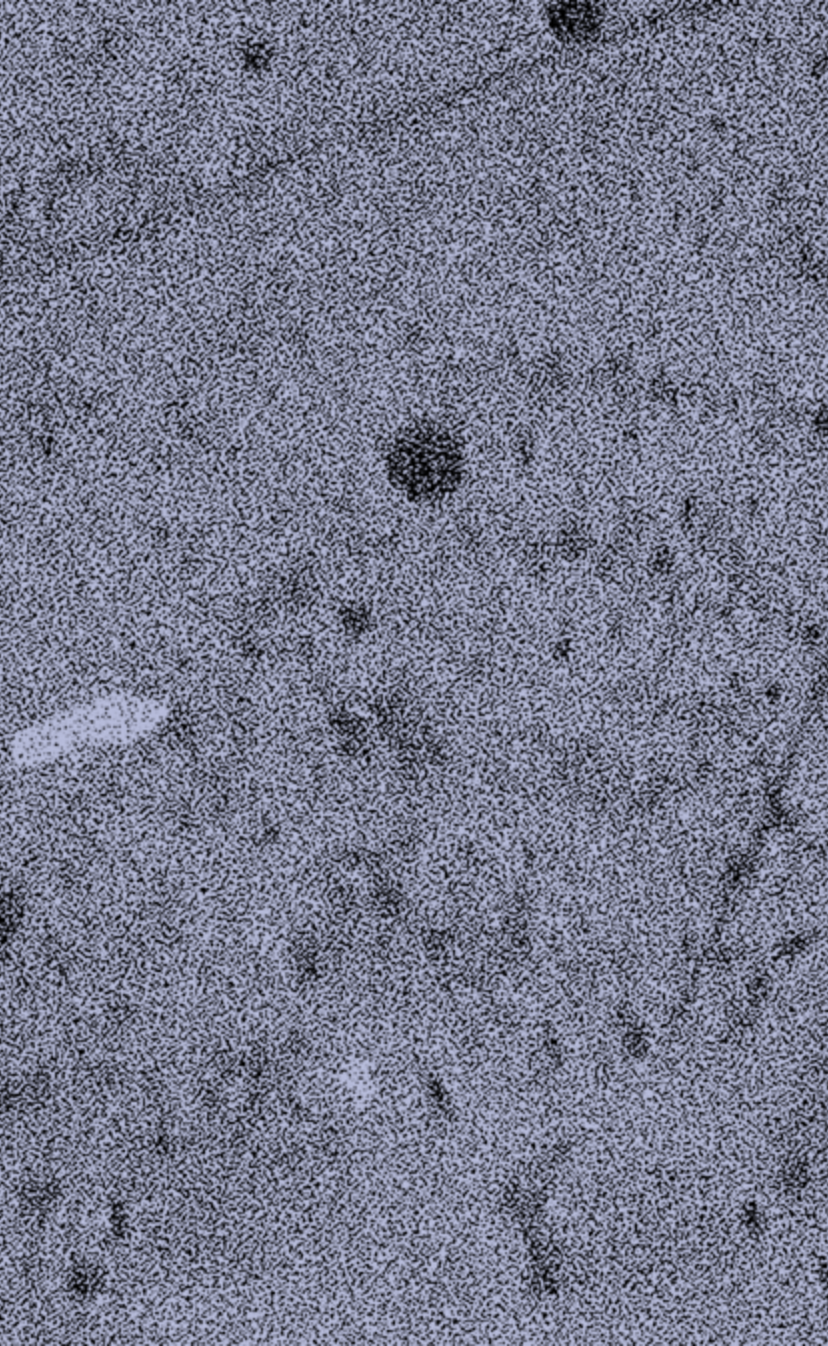

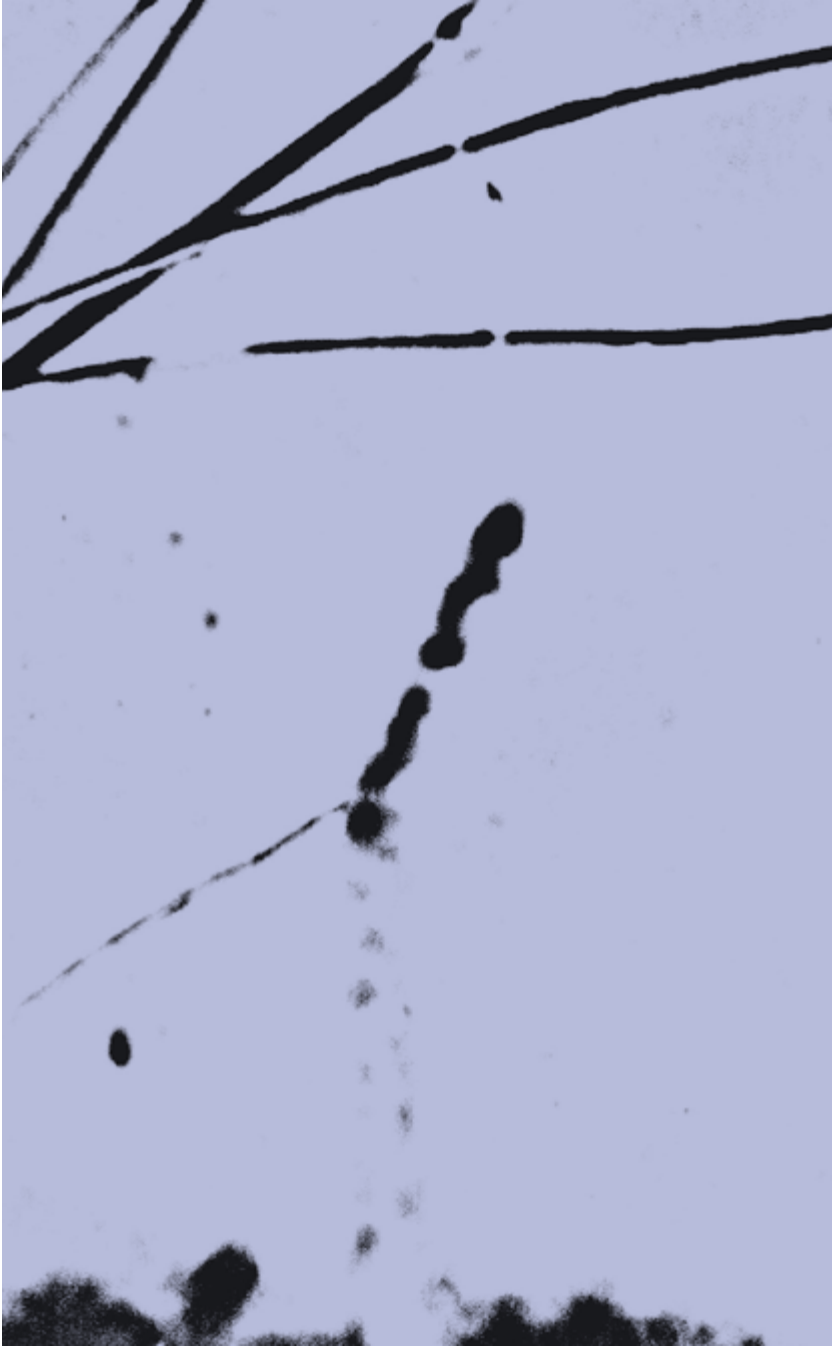

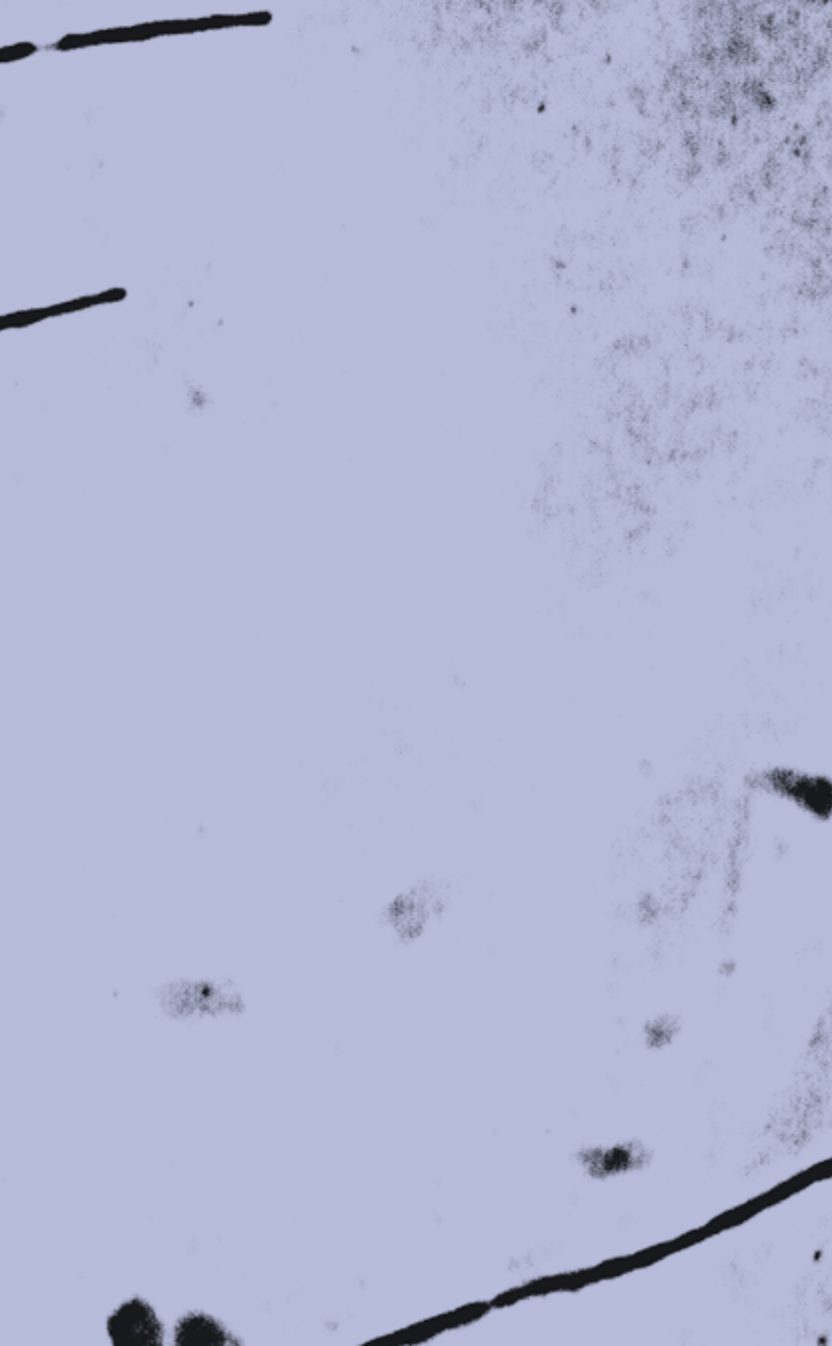

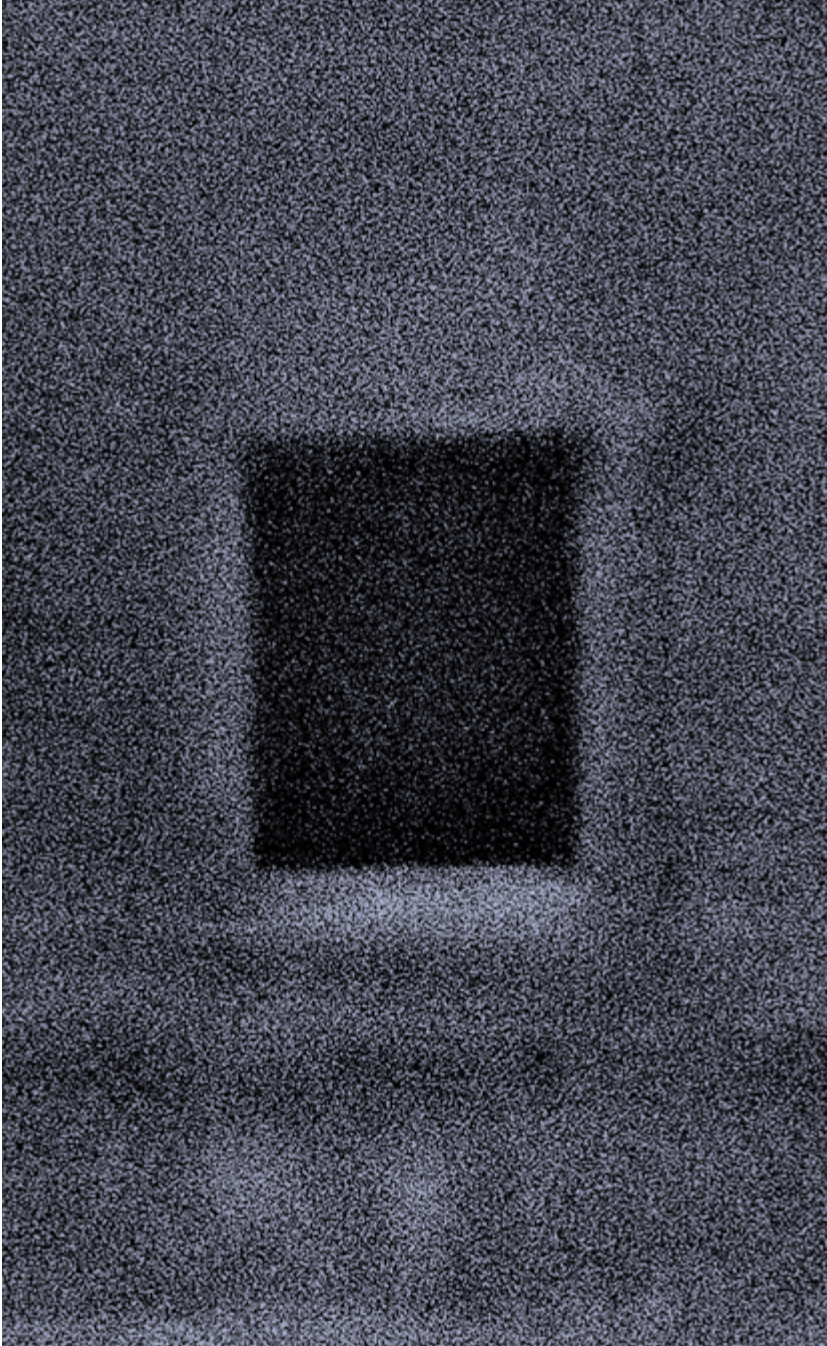

RAKENNA,
KÄRSI JA
UNHOITA

© HELMI KAJASTE JA
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KOSMOS 2020
GRAAFINEN SUUNNITTELU: CAMILLA PENTTI
KUVITUS: HELMI KAJASTE
KUVANKÄSITTELY: KARI LAHTINEN
ISBN 978-952-352-027-1
PAINETTU EU:SSA

***KOSMOS**

HELMI KAJASTE

RAKENNA,
KÄRSI
JA
UNHOITA

Sisällys

Alkusanat 7

Tuho 19

Jälleenrakennus 51

Epilogi 81

Lähteet 89

Silloin tuntui kuin sisälläni vinoon kasvaneet luut olisivat revitty irti ja ohjattu luutumaan oikeaan asentoon. Olo oli hellä ja verinen ja odotin toipumista. Olisivatko liitoskohdat pysyvästi heikompia? Kasvaisinko uudestaan samalla lailla vinoon? Saa nähdä.

Odotellessani katsoin elokuvia. Elokuvat ovat pysyviä. Elokuvista voi löytää sen, kuinka asioiden pitäisi olla tai ainakin kuinka asiat olivat. Ovat. Olisivat voineet olla.

Helsingin Juhlaviikoilla esitettiin ulkoilmanäytöksessä Peter von Baghin kompilaatioelokuva *Helsinki, ikuisesti*. Kangas oli pystytetty Kansalaistorille Musiikkitalon, VR:n makasiinien raunion ja junaradan väliin. Ohjaaja itse alusti elokuvan kertomalla muun muassa kuinka viinapulloja kannattaa salakuljettaa festivaali-alueelle (olkapäille solmitun neuleen hihoissa).

Helsinki, ikuisesti kokosi kaupungin muutokuvan elokuvanäytteiden, tekstipätkien, maalausten, musiikin ja muistelujen avulla. Se välitti kuvan aineettomasta muistojen, toimintojen ja mielikuvien kaupungista, joka läpäisee aineellisen kaupungin ja elää sen rinnalla. Lopputulos oli valtavasti enemmän kuin vain osiensa summa. Elokuvien ja muistojen Helsinki oli laajempi ja kuvaavampi kuin fyysinen kaupunki.

Istuin yleisön joukossa nurmikolla elokuun illassa ja katselin kankaalle heijastettua elokuvaa ja pimeässä ympärillä kohoavia rakennuksia. Saatoin nähdä menneisyyteen ja tulla ajatelleeksi, miten sama paikka ja kaupunki muuttuu tulevaisuudessa. Laulun mukaan ennen miehet olivat rautaa ja laivat puuta ja sen jälkeen toisinpäin, mutta herää kysymys, mistä ne on tehty jatkossa. Näytöksestä on nyt useampi vuosi ja aukiolle on kohonnut uusi (puinen) keskustakirjasto. Yksi elokuinen ilta oli kaupungin jatkuvassa muutoksessa vain yksi lyhyt hetki.

Elokuva tallentaa fyysistä maailmaa hetkinä. Muistin tavoin se tallentaa tosia ja kuvittelulla väritettyjä näkymiä. Elokuva eli elävä kuva koostuu peräkkäisistä stillkuvista. Nopeasti peräkkäin näytettynä kuvien keskinäiset erot luovat illuusion liikkeestä ja muutoksesta. Elokuvan ihme on tuo yksittäisten, kuolleiden kuvien välisten pienten erojen luoma elämän illuusio. Kuvien muutoksesta syntyy elämää. Se on kuitenkin myös aina mennyttä. Nuo yksittäiset filmille tallennetut hetket ovat heti tallentamisen jälkeen menneisyyttä, jota kankaalle heijastettuna katselemme. Mennyt hetki on elossa uudestaan ja uudestaan.

Rakennus on suunniteltu pysyväksi luomaan vaukautta ja raamit elämälle. Rakennus kuitenkin vain näyttää pysyvältä. Tosiasiassa se rapautuu, tummuu, ruostuu, haalistuu, kuivuu, kostuu, lämpenee ja laajenee. Sitä korjataan, laajennetaan, maalataan, ja lopulta se puretaan tai se raunioituu, jos siitä ei pidetä huolta. Vaikka jonkin rakennuksen monumentaalinen tyyli voi viestiä ikuista, ei mikään rakennus ole ikuinen. Rakennusten muutosten hitaus ja huomaamattomuus vain synnyttää illuusion pysyvyydestä. Rakennus uskottelee olevansa pysyvä, ja elokuva uskottelee olevansa elävä.

•

Rakentaminen on toiveikasta. Se ei koskaan ole vai-
vatonta. Siksi rakentaminen vaatii sinnikästä uskoa
itseensä ja suunnitelmaan. Autoin kerran arkkitehti-
toimistossa suunnittelemaan hoivakotia vaikeassa ti-
lanteessa oleville ihmisille, jotka luultavasti asuisivat
siellä tai vastaavassa laitoksessa koko elämänsä. Tun-
sin, että nyt tässä suunnitellaan jotain, jolla voi olla
todella iso merkitys kyseisten ihmisten elämässä. Teh-
tävän vastuullisuudesta vaikuttuneena koetin eläytyä
heidän tilanteeseensa ja kuvitella, millaisissa tiloissa
itse haluaisin heidän asemassaan olla, mitä muotoja
ja millaisia näkymiä haluaisin nähdä ja kuinka paljon
yksityisyyttä tarvitsisin tai voisin saada. Myöhemmin
katsoin vierestä, kun alustavista luonnoksistani kar-
sittiin yksitellen pois lähes kaikki kauniit ajatukseni
kustannus-, maku- tai muista syistä. Sydämeni särkyi
vähän. Silti jatkokehiteltävään pohjapiirrokseen selvi-
si yksi idea. Toivon, että sillä on jollekin rakennuksen
käyttäjälle merkitystä. Rakentaminen on toiveikasta,
koska sen on pakko olla. Pommisuojakin rakennetaan
siinä toivossa, että sillä on merkitystä.

Vaikka rakentaminen katsoo tulevaan, meitä ym-
päriöivä arkkitehtuuri on menneisyydestä. Suuri osa
asuttamiemme rakennusten tekijöistä on jo kuollut.
Monissa paikoissa olen iloinen, että he näkivät vaivaa
ja rakensivat. Joissain paikoissa olen vähemmän iloi-
nen. Yleensä kuitenkin suuttuminen rakentamisesta

on erilaista kuin suuttuminen purkamisesta. Purkamisessa on jotain henkilökohtaista.

Rakennettuun ympäristöön sitoutuu valtava määrä muistoja ja tapahtumia. Tutut paikat auttavat meitä muistamaan keitä olemme. Historian näkyminen rakennetussa ympäristössä sitoo meidät menneisyyteen, ajan kulumiseen ja luontoon. Myös elokuva säilöo muistoja ja tuo nykyhetkeen väläyksiä menneisyydestä. Kun näkee liikkuvaa kuvaa sadan vuoden takaa, ymmärtää erityisellä tavalla ajan kulun ja myös oman hetkensä sen jatkumossa.

Elokuvaa on hankala tehdä ilman, että esittää samalla ympäröivää maailmaa. Kirjassa voi halutessaan kokonaan jättää mainitsematta, missä tarina tapahtuu, mutta elokuvassa ympäristön poisjättäminen on jo todella poikkeuksellinen ja merkittävä ratkaisu. Ympäristön esittäminen tarkoittaa, että pitää tehdä päätöksiä tapahtumapaikasta, ja jos tapahtumat eivät sijoitu täysin metsän keskelle niin ratkaisut ympäristöstä sisältävät arkkitehtuuria. Rakennettu ympäristö voi olla enemmän tai vähemmän merkityksellisessä roolissa elokuvan kannalta, mutta katsoja aika varmasti lukee jo vain tapahtumapaikastakin nopeasti jotain.

Arkkitehtuuri voi elokuvissa ilmaista jotain mitä henkilöhahmot toivovat ja tavoittelevat. Se voi tuoda sisäiset ajatukset fyysiseen ja näkyvään muotoon. Hahmot saattavat vaellella modernien lasiseinien keskellä vieraantuneina ympäristöstään tai tuntea olonsa voimattomiksi suurkaupungin valtaviin rakennusmassojen keskellä. Jotkut hahmot saattavat rakentaa uutta haaveillen oikeastaan järjestävänsä perheasiansa kuntoon tai korjaavansa vanhoja haavoja. Jälleenrakentaja muistaa vielä vanhan trauman ja koettaa uudelleen uskoa tulevaan.

Ihmiset pyrkivät usein hahmottamaan maailmaa ja järjestelemään sitä fyysisen ympäristön avulla. Pysytämme keinotekoisia rajoja ja arvioimme etäisyyksiä kehomme perusteella. Yhteiskunnassamme osoitetaan valta-asetelmia ja omistajuutta tilan hallinnalla. Kylteissä lukee ”Asiaton oleskelu kielletty”, ja vartijat häätävät vallattomat teinit sekä asunnottomat pois näennäisesti julkisista tiloista. Rajojen ja järjestyksen luominen ovat arkkitehtuurin keskeisiä teemoja. Rajoja piirretään esimerkiksi ulko- ja sisätilan tai yksityisen ja julkisen välille. Arkkitehtuurin luomat rajat mahdollistavat monille asunnon ja kodin turvallisen suojan. Ne rajaavat ulkopuolelle kaoottisen maailman ja sanovat, että tässä voit levätä hetken.

Fyysinen ympäristö on jotain, josta voimme hakea nopeasti tukea olemassaolollemme maailmassa. Tutut paikat ja maisemat helpottavat jokapäiväistä toimintaamme. Toisaalta kotiudumme myös rutiineihin ja toimintoihin. Käyttötarkoituksen muokkaamat esineet ja rakennukset usein kertovat muodoillaan ja materiaaleillaan mihin ne on tarkoitettu. Samaan tapaan elokuvissa talon osat on elokuvahistorian edessä ladattu toistuvilla toiminnoilla ja signaaleilla. Parvekkeelta hypätään, ikkunasta vakoillaan tai siitä murtaudutaan sisälle, ovensuussa poliisi kyselee asukkaan perään, ovi suljetaan ja lukitaan. Kellariin haudataan ruumiita tai sinne piilotetaan jotain. Ullakolta löydetään muistot ja vanhat esineet. Portaissa kohdataan kiusallisesti tai tahdotaan eri asioita ja eri suuntiin. Kylpyhuoneessa saadaan viimein olla yksin ja niissä ollaan usein melankolisia. Nämä ja muut elokuvissa esiintyvät odotukset värittävät nykyään usein myös näkemystämme todellisen maailman talojen osista. Ikkunasta tai parvekkeelta pelätään hypättävän elokuvallisesti myös elokuvien ulkopuolella.

Kun pysyväksi ajattelemamme rakennus tuhoutuu nopeasti palaen tai hitaasti raunioituen, tutut palaset sinkoilevat ympäriinsä absurdeiksi yhdistelmiksi ja toiminnot siirtyvät väärin paikkoihin. Järjestys ja toimintojen sarja on rikottu. Käsitys maailmasta, kodista ja itsestä on rikottu. Jäljellä on tunnistamattoman

rauniomurskan keskeltä pilkottavia vihjeitä ennen vallinneesta järjestyksestä. Toimintojen idea on edelleen olemassa, vain välineet toteuttaa toimintaa ovat luhistuneet. Jälleenrakentaminen pyrkii luomaan puitteet vanhoille toiminnoille, sitomaan meidät uudelleen maailmaan, kotiin ja itseemme. Se koettaa saada meidät muistamaan keitä olimme ja miten tämä elämä tapahtuikaan.

Mitä on se tyhjyys, joka jää jäljelle ja vallitsee kun tutut kouriintuntuvat maailmanosat ovat tohjona? Mistään ei kirjaimellisesti saa otetta ja paikkoja ei voi enää tunnistaa. Jos konkreettinen maailma ja koti saavat meidät muistamaan keitä me olemme, miltä sitten tuntuu, kun ei ole sitä mikä muistuttaa? Jos katse ei voi kääntyä ikkunasta ulos, kääntyykö se ihmiseen itseensä?

*Today's my birthday,
and I feel sad.*

Rakentaminen on
toiveikasta, koska
sen on pakko olla.
Pommisuojakin
rakennetaan siinä
toivossa, että sillä
on merkitystä.

Elokuvat ovat py-
syviä. Elokuvista voi
löytää sen, kuinka
asioiden pitäisi olla
tai ainakin kuinka
asiat olivat. Ovat.
Olisivat voineet olla.

KL. 84.2

ISBN 978-952-352-027-1

*KOSMOS

9 789523 520271